

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

SOLIQNI TADQIQOT USULLARI

Turopova Nigora Xolmurod qizi

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Amirov Abdulaziz Rinatovich

Termiz Davlat Universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlarning, shu jumladan jismoniy shaxslarning soliq qarzlari tahlil qilingan. Soliq qarzi bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning fikr va mulohazalari o'rganilgan. Shuningdek, davlatimizda soliq qarzlarini kamaytirish va samarali undirish mexanizmini takomillashtirish borasida taklif va tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so'lar: Soliq to'lovchilar, soliqlar va yig'imlar.

Kirish: Ushbu qo'llanmada iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sharoitida soliq tadqiqot usullari strategiyasi va taktikasi, soliq tizimini optimallashtirish tamoyillari, shuningdek turli darajalardagi soliq soliq munosabatlarini boshqarishni samarali tashkil etish masalalari yoritilgan.

Har qanday iqtisodiy faoliyat rivojlanishiga soliq munosabatlari bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shunday ekan ularni to'g'ri tashkillashtirish va boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyotini erkinlashtirishda amalga oshirilayotgan islohotlar samarasi ko'p jihatdan amalga oshirilayotgan amaldagi soliq tizimining qanday darajada boshqarilishiga bog'liqligini ta'kidlash lozim.

Bugungi kunda mamlakatimizda soliq munosabatlarini o'rganish va ularning optimallashtirishini ta'minlashda " Soliqni tadqiqot usullari " o'rni beqiyosdir. Soliq tizimi, xususan, soliq boshqaruvini chuqur o'rganish, tahlil etish va tegishli xulosalar chiqarish orqali uning takomilini taminlash dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Rivojlangan xorij mamlakatlarida soliq menejmentiga alohida e'tibor berilgan bo'lib, ushbu faoliyat bo'yicha iqtisodiyot sub'yektlariga alohida xizmatlar ko'rsatuvchi butun bir infratuzilma shakllantrilgan.

YIG'IB OLISH TARTIBI

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Soliq, davlat yoki mahalliy boshqaruv faoliyatini ta'minlash uchun davlat organlari tomonidan tashkilot va jismoniy shaxslar tomonidan yig'ib olinadigan to'lovga aytiladi. Davlat budjeti daromadlar qismning asosiy manbai soliqlar hisoblanadi. Shuningdek, soliq iqtisodiy turkum sifatida, sof daromadning bir qismini budjetga jalb qilish shakli bo'lib, moliyaviy munosabatlarning tarkibiy qismini tashkil etadi.

Soliqning kelib chiqishi davlatning paydo bo'lishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, juda qadimiy tarixga ega. Tarixiy manbalarda bundan 3760-yil muqaddam Babil davlatida Hammurabi qonunlari bilan soliqning joriy etilgani to'g'risida ma'lumotlar uchraydi. Hozirgi davrda ham davlat bajaradigan vazifalarni mablag' bilan ta'minlash muammosi soliqning obyektiv zarurligini keltirib chiqaradi.

Undurish usuliga ko'ra, to'g'ri va egri Soliqqa bo'linadi. To'g'ri soliq mol-mulk va daromadga bevosita joriy etiladi va to'lovchi tomonidan oraliq vositachilarsiz to'lanadi. Keng tarqalgan turlari: qo'shilgan qiymat solig'I, daromad solig'I, meros hamda hadiya solig'i, Tovar aylanmasi solig'i, va boshqa egri soliq (aksizlar) Tovar (xizmat)lar narxlariga yoki tariflarga kiritish mo'ljallangan va keyinchalik tovarlar iste'molchilariga yuklanadigan, Soliq Davlat tuzumi xususiyatlariga ko'ra, Soliq tizimini umumdavlat (markaziy) va mahalliy (mamuriy hudud birliklar) Soliq va yig'implardan tashkil topadi.

O'zbekiston Respublikasi Soliq davlat tizimining huquqiy asoslari, uni to'lovchilarning huquqlari hamda majburiyatlari, soliq ishlarini yuritish tartiboti 1997-yil 24-aprelda qabul qilingan va 1998-yil 1-yanvardan amalga kiritilgan O'zbekiston Respublikasining joriy etilgan umumdavlat solig'i: yuridik shaxslardan olinadigan daromad (foyda) solig'I; jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i; qo'shilgan qiymat solig'i; aksiz solig'lar; yer osti boyliklardan foydalanganlik uchun soliq; eklogiya solig'i; suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq. Sud-soliq ekspertizasi ish bo'yicha eng muhim dalil bo'lib, undan soliq to'lovchilar tomonidan soliqqa tortish elementlarini belgilashda yo'l qo'yiladigan soliq qonunchiligi talablarining buzilishini aniqlashda foydalanish mumkin.

Hozirgi vaqtda tergov va sud amaliyotida soliq va (yoki) yig'implarni to'lashdan bo'yin tovlash bo'yicha jinoyat ishlari bo'yicha sud-soliq ekspertizasi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Sud-soliq ekspertizasi – buxgalteriya hisobi va soliq qonunchiligi sohasidagi maxsus bilimlarga asoslangan va soliqlarning to'g'ri hisoblanishi va to'liqligini

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

belgilashga qaratilgan soliqqa tortish, buxgalteriya hisobi va hisob registrlari elementlarini aniqlashda foydalaniladigan birlamchi buxgalteriya hujjatlarini tekshirish va soliq qonunchiligi talablarining buzilishini aniqlashga qaratilgan tadqiqot. Ushbu ekspertiza turi o'z predmetiga, ob'ektlar ro'yxatiga va uning vazifalariga ega.

Sud-soliq ekspertizasining predmeti soliqqa tortish ob'ektlari va elementlarining qonuniyatlarini o'rganish asosida buxgalteriya hisobi va soliq qonunchiligi sohasidagi maxsus bilimlardan foydalangan holda hisoblangan, to'langan va to'lanishi lozim bo'lgan soliqlar summalari hamda ularning to'g'ri va to'liq hisoblanishining soliq qonunchiligi talablariga muvofiqligini jinoyat protsessida tekshiriladigan va aniqlangan faktik ma'lumotlar (ishning holatlari) hisoblanadi.

Bunday faktik holatlar ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qaror (ajrim)da keltirilgan masala doirasida O'zbekiston Respublikasining protsessual qonunchiligida belgilangan tartibda buning uchun maxsus vakolatlangan shaxs – ekspert tomonidan aniqlanadi.

maqolada yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlarning, shu jumladan jismoniy shaxslarning soliq qarzlari tahlil qilingan. Soliq qarzi bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning fikr va mulohazalari o'rganilgan. Shuningdek, davlatimizda soliq qarzlarini kamaytirish va samarali undirish mexanizmini takomillashtirish borasida taklif va tavsiyalar shakllantirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOT:

- 1) O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining rasmiy veb sayt <http://www.soliq.uz>
- 2) Turotova N. O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari. – 2023.
- 3) Буранова Л. В. и др. Зарубежный опыт ипотечного жилищного кредитования //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 437-345.